

ZVÍŘE A SMRT

Fenomén smrti, jehož chápání, či lépe řečeno nechápání, je pro člověka a jeho svět tak příznačné, se vlastně vynořil jako neodvratná nutnost až s mnohobuněčností, podobně jako fenomén bolesti až s nervovou soustavou. Ne že by snad na většímu jednobuněčných organismů nečekal zánik, ale potenciálně jsou jakýmsi způsobem nesmrtelné. Mnohobuněčné organismy mají ve své většině svůj zánik předprogramován, někdy už nečekaně brzy.

U vyšších živočichů jsou z konstrukčního hlediska zřejmě aspirace na nesmrtelnost nereálné, ale celá řada z nich má zjevně život ukončen mnohem dříve, nežli by jeho „konstrukční typus“ dovoloval. Řada hmyzů žije jako imago jen několik dní, ačkoli jiní hmyzové, s analogní tělesnou strukturou, fungují i několik let. Podobně u obratlovců najdeme skupiny dlouhověké i krátkověké: zatímco slepice je v deseti letech nad hrobem, dožijí se křavci či velcí papoušci i stovky. U savců sice existuje určitá korelace mezi velikostí těla a životní očekávaností, ale jen velmi vácně – zatímco dvouletý hraboš se už prakticky nenajde, stejně velcí netopyři se hladce dožijí dvaactlky. Člověk žije na savce extrémně dlouho, ostatně ze všech nejdéle – ve své váhové kategorii (asi jako divoká ovce či jaguár) by ho čekalo tak 15–20 let maximálně (i vyšší primáti žijí relativně dlouho).

Bývá zvykem tvrdit, že zatímco člověk je si vědom své smrtelnosti a konečnosti, zvířata si toho vědoma nejsou. Je to jeden z typických výroků, vyjadřujících mnohem spíše přání než poznatek. Čeho si zvířata vědoma jsou nebo nejsou, je obecně těžko říci, faktem ovšem je, že se u nich nevyskytuje nějaký zřetelný kult mrtvých ani bilanční sebevraždy v případech nevyhnutelného ohrožení (ty u většího lidí také ne). Tvrdí se, že u slonů bylo někdy pozorováno pokrývání mrtvých druhů větvením a občasné návštěvy u jejich pozůstatků, spojené s dotýkáním se chobotem lebky či velkých kostí. S těmi sebevraždami je to ostatně takové dvojnásobné – zajisté nikde u zvířat neobjevíme nějaký sofistikovanější způsob ukončení života, třeba uvázání

smyčky, ac i to by technicky někteří živočichové zvládli. Jak se ale dívat třeba na vytrvalé odmítání potravy některých jedinců po upadnutí do zajetí nebo na různé vyplavování velryb a delfinů na pobřeží či hromadné pády táhnoucích lumíků do fjordů? Nejedná se o nějaké nedopatření v orientaci či co podobného jen proto, že zvířata sebevraždu z principu páchat nesmějí? Kdyby sledoval lidi pověstný „etolog z Marsu“, navíc nevládnoucí našim písmem eventuality dopisů na rozloučenou, také by jej v tomto směru zaujali tak nanejvýš již zmínění oběšenci – předávkování léky, pády z výšek či pod kola vlaků a neštěstí při manipulacích se střelnými zbraněmi se přece občas dějí a nepatrné okrajové ztráty by sotva vzbudily jeho pozornost. Co ostatně očekávat od bytosti, které lpí i na nejbědnějším a nejvíce ponížujícím životě, jak by martanský etolog sledovaním z různých lágrů také dobře věděl...

Mrtví příslušníci vlastního druhu vyvolávají u vyšších zvířat nejružnější reakce, od úplného nezájmu přes zvědavé, jakoby zamýšlené otcichávání až po ten způsob reagování, jako by dosud žili, včetně pobízení k odchodu. Sociální hmyzové odklizejí své mrtvé druhy z hnízda stejným stylem jako jiné smeti. Mnohem víc než mrtvý příslušník vlastního druhu působí na řadu zvířat jedinec zraněný či nepravidelně se pohybující – divoce se těpetající holub či rybka obrátí celé hejno ihned na zbesilý útek, vedle rozkládajícího se mrtvého bývalého partnera však holubička s novým samcem v klidu zahnízí – i poměrně cyničtí lidé by v obyčejném pokoji něco podobného nestrpěli (s čerstvými mrtvolami příslušníků vlastního druhu se holubi samci také neváhají pářit). Úzkost a panika zvířat zahnaných do úzkých či třeba hnáných na jatky se neliší od lidské reakce v analogní situaci, s tím rozdílem, že třeba vepří je těžko doručit rozsudek smrti písemně – i apatie a rezignace při vyčerpání všech prostředků záchran je u obou podobná. To, že my „víme“, že na nás smrt čeká, a zvířata to „nevědí“, je zřejmě z valné části myšlenka, jejímž otčenem je přání. Pochopitelné je těžko o tom něco určitějšího vědět či u nich objevit nějakou „preventivní“ existenciální úzkost či obavy z toho, co bude po smrti. I naše povědomí o smrti je jen nepřímé: